

pars diligit naturaliter totum plus quam se, & quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei quam bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum unius speciei, sed est ipsum universale bonum simpliciter. Unde unumquodque suo modo naturaliter diligit Deum plus quam seipsum.

Ad secundum dicendum, quod cum dicitur, quod Deus diligitur ab Angelo, in quantum est ei bonus: si by in quantum dicat finem, sic falsum est; non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum; si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est: non enim esse in natura alicujus quod amaret Deum, nisi ex eo quod unumquodque dependet à bono quod est Deus.

Ad tertium dicendum, quod natura refectitur in seipsum, non solum quantum ad id, quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinat enim unumquodque ad conservandum non solum suum individuum, sed etiam suam speciem: & multo magis habet naturalem inclinationem unumquodque in id quod est bonum universale simpliciter.

Ad quartum dicendum, quod Deus, secundum quod est universale bonum, à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab unoquoque; in quantum vero est bonum beatificans (a) universaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione caritatis.

Ad quintum dicendum, quod cum in Deo sit unum & idem ejus substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis moventur in ipsam Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia in quantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus, quicumque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligit ipsum. Sed illi qui non vident essentiam ejus, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur: & sic hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen, in quantum est bonum commune omnium, unumquodque naturaliter diligit plus Deum, quam seipsum.

(a) Al. naturaliter.

QUÆSTIO LXI.

De productione Angelorum in esse natura, in quatuor articulos divisam.

Post ea quæ præmissa sunt de natura Angelorum, & cognitione, & voluntate eorum, restat considerandum de eorum creatione, sive universaliter de eorum exordio: & hæc consideratio est tripartita. Nam primo considerabimus, quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia, vel gloria. Tertio, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

Circa primum quaeruntur quatuor.

Primo, utrum Angelus habeat causam sui esse.

Secundo, utrum Angelus sit ab æterno.

Tertio, utrum Angelus sit creatus ante corporalem creaturam.

Quarto, utrum Angeli fuerint creati in celo empyreo.

ARTICULUS I. 307

Utrum Angeli habeant causam sui esse.

Quodlibet. art. 6. cor. & op. 11. cap. LXXIV. & op. xv. cap. 111. ix. & xvii.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agit Genes. 1. Sed nulla mentio fit ibi de Angelis. Ergo Angeli non sunt creati à Deo.

2. Præterea. Philosophus dicit in VIII. Metaphys. text. 16. quod si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens, & unum, & non habet causam quæ faciat eam ens, & unum. Sed Angeli sunt formæ immateriales, ut supra ostensum est (quæst. L. art. 2.) Ergo non habent causam sui esse.

3. Præterea. Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed Angeli, cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo Angeli non habent causam agentem.

Sed contra est quod dicitur in Ps. cxlviii. 2. Laudate eum omnes Angeli ejus: & postea subdit: Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, & Angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solum enim Deus est suum esse, in omnibus autem aliis differt essentia rei, & esse ejus, ut ex superioribus patet, quæst. 111. art. 4. Et ex hoc manifestum est quod solus Deus est ens per suam essentiam; omnia vero alia sunt entia per participationem.

icipationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam, sicut omne ignitum causatur ab igne. Unde necesse est Angelos à Deo creatos esse.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus dicit in XI. de civitate Dei, cap. ix. & xxx. c. fin. quod Angeli non sunt prætermisi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cæli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermisi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati, quia Moyses rudis populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum, aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos precipue revocare intendebat.

Ad secundum dicendum, quod substantiæ quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse, & suæ unitatis; nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum; sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICULUS II. 308

Utrum Angelus sit productus à Deo ab æterno.

Pot. quæst. 111. art. 18. & 19.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim agit per aliquod additum suæ essentia. Sed esse ejus est æternum. Ergo ab æterno Angelos produxit.

2. Præterea. Omne quod quandoque est, & quandoque non est, subjacet temporis. Sed Angelus est supra tempus, ut dicitur in lib. de causis (prop. 2.) Ergo Angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

3. Præterea. Augustinus (Lib. XIII. de Trin. cap. viii. & Lib. II. Soliloq. cap. xix.) probat incorruptibilitatem animæ per hoc quod per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis & animæ, & Angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

Sed contra est quod dicitur Proverb. viii. 22. ex persona Sapientia genitæ: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed Angeli sunt facti à Deo, ut ostensum est, art. præc. Ergo Angeli aliquando non fuerunt.

Respondeo dicendum, quod solus Deus

(a) Al. fuerat. (b) Ita cod. Alcan. cum editis Rom. & Pat. ad cod. Camer. Theologi Lovan. & Duaceni cum Nicolajo omittunt quod est numerus successione esse ejus post non esse.

Patet, & Filius, & Spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet; & omne contrarium est sicut hæreticè in refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, quod eas ex nihilo fecit, quod postquam nihil (a) fuerant.

Ad primum ergo dicendum, quod esse Dei est ipsum ejus velle. Per hoc ergo quod Deus produxit Angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem creaturarum, ut supra dictum est, quæst. xix. art. 4. & quæst. xlvi. art. 1. & ideo produxit, & quæ voluit, & quando voluit.

Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus quod est numerus motus cæli, quia est supra omnem motum corporalis naturæ; non tamen est supra tempus (b) quod est numerus successione: esse ejus post non esse, & etiam quod est numerus successione, quæ est in operationibus ejus. Unde Augustinus dicit VIII. super Genes. ad litt., cap. xx. & xxxi. quod Deus movet creaturam spiritualmente per tempus.

Ad tertium dicendum, quod Angeli, & animæ intellectivæ ex hoc ipso quod habent naturam per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data sunt eis à Deo quando ipse voluit. Unde non sequitur quod Angeli sint ab æterno.

ARTICULUS III. 309

Utrum Angeli sint creati ante mundum corporeum.

II. dist. xxxii. quæst. 1. art. 3. & pot. q. 111. art. 18. & 19.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hieronymus super epistolam ad Titum (cap. 1. super illud, Quam promissi ille qui non est mentitus, &c.) Sex milia nondum nostri temporis complentur annorum: & quanta tempora, quantasque sæculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, ceterique Ordines Deo servierunt? Damascenus etiam dicit in II. lib. orth. Fidei, cap. 111. circa fin. Quidam dicunt, quod ante omnem creationem geniti sunt Angeli, ut Theologus dicit Gregorius: Primum quidem excogitavit angelicas virtutes, & caelestes: & excogitatio opus ejus fuit.

2. Præterea. Angelica natura est media inter

hanc felicitatem est alia felicitas, quam in futuro expectamus; qua videmus Deum sic fieri: quod quidem est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, ut supra ostensum est (quæst. xii. art. 4.)

Sic igitur dicendum est; quod quantum ad primam beatitudinem, quam Angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus: quia perfectionem huiusmodi Angelus non acquirit per aliquem motum discursivum, sicut homo; sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, ut supra dictum est (quæst. lvi. art. 3. & 4.) Sed ultimam beatitudinem, quæ facultatem naturæ excedit, Angeli non statim in principio suæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis: & ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

Ad primum ergo dicendum, quod beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturalis quam Angelus habuit in statu innocentie.

Ad secundum dicendum, quod creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem ad quam per suam operationem perducitur. Unde secundum Augustinum (tum Lib. V. de Gen. ad litter. cap. iv. post med. & cap. xxiii. tum Lib. VIII. cap. lvi. à princ.) germinatio plantarum ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinativa plantarum data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem ad quam per suam operationem pervenire debebat.

Ad tertium dicendum, quod Angelus duplicem habet Verbi cognitionem, unam naturalem, & aliam gloriæ: naturalem quidem, qua cognoscit Verbum per ejus similitudinem in sua natura relucentem; cognitionem vero gloriæ, qua cognoscit Verbum per suam essentiam. Et utraque cognoscit Angelus res in Verbo; sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in Verbo affuit Angelis à principio suæ creationis, secunda vero non, sed quando facti sunt beati per conversionem ad bonum: & hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICULUS II.

Utrum Angelus indigerit gratia ad hoc quod converteretur in Deum.

II. dist. v. quæst. xi. art. 2.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Angelus non indigerit gratia ad hoc quod converteretur in Deum. Ad ea enim

quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter Angelus convertitur in Deum, quia naturaliter Deum diligit; ut ex supra dictis patet (quæst. lx. art. 4.) Ergo Angelus non indigit gratia ad hoc quod converteretur in Deum.

2. Præterea. Ad ea tantum videmus indigere auxilio quæ sunt difficilia. Sed converti ad Deum non erat difficile Angelo, cum nihil esset in eo quod huic conversioni repugnaret. Ergo Angelus non indigit auxilio gratiæ ad hoc quod converteretur in Deum.

3. Præterea. Converti ad Deum est se ad gratiam preparare: unde Zach. i. 3. dicitur: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Sed nos non indigemus gratia ad hoc quod nos ad gratiam preparemus, quia sic est abire in infinitum. Ergo non indigit gratia Angelus ad hoc quod converteretur in Deum.

Sed contra. Per conversionem ad Deum Angelus pervenit ad beatitudinem. Si igitur non indigeret gratia ad hoc quod converteretur in Deum, sequeretur quod non indigeret gratia ad habendam vitam æternam: quod est contra illud Apostoli Rom. vi. 23. *Gratia Dei vita æterna.*

Respondeo dicendum, quod Angeli indigerunt gratia ad hoc quod converterentur in Deum, prout est objectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est (quæst. lx. art. 2.) naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum quæ volumus: naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id quod est conveniens secundum naturam. Et ideo si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adjuta; sicut patet quod ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis: unde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod movetur ut instrumentum ab anima nutritiva. Ostensum est autem supra (quæst. xii. art. 4. & 5.) cum de Dei cognitione ageretur, quod videtur Deum per essentiam, in quo ultima beatitudo rationalis creaturæ consistit est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Unde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, nisi mota à supernaturali agente: & hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quod Angelus in illam beatitudinem voluntate converti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus naturaliter diligit Deum, in quantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conversione ad Deum, in quantum est beatificans per suæ essentiae visionem.

Ad secundum dicendum, quod difficile est

est quod transcendit potentiam, sed hoc contingit esse dupliciter. Uno modo quia transcendit potentiam secundum suum naturalem ordinem; & tunc si ad hoc possit pervenire aliud auxilio, dicitur difficile; si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentie, sed propter aliquid impedimentum potentie adjunctum; sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentie animæ motivæ, quia anima, quantum est de se, nata est (a) movere in quamlibet partem, sed impeditur ab hoc propter corporis gravitatem, unde difficile est homini ascendere. Converti autem ad beatitudinem ultimam homini quidem est difficile, & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis, & infectione peccati; sed Angelo est difficile propter hoc solum quod est supernaturalis.

Ad tertium dicendum, quod quilibet motus voluntatis in Deum potest dici conversio in ipsum: & ideo triplex est conversio in Deum. Una quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ jam Deo fruente; & ad hanc conversionem requiritur gratia consummata. Alia conversio est quæ est meritum beatitudinis: & ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merendi principium. Tertia conversio est per quam aliquis preparat se ad gratiam habendam: & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam convertentis, secundum illud Thren. ult. 21. *Convertite nos Domine ad se, & convertemur.* Unde patet quod non est procedere in infinitum.

ARTICULUS III.

Utrum Angeli sint creati in gratia.

2. 2. quæst. vi. art. 1. corp. & II. dist. iv. art. 3. & dist. v. quæst. 11. art. 2. corp. & quadi.

1. x. quæst. 1v. art. 3. corp.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Angeli non sint creati in gratia. Dicit enim Augustinus II. super Gen. ad litt. (cap. viii.) quod angelica natura primo erat informiter creata, & colorem dicta; postmodum vero formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

2. Præterea. Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur Angelus in gratia creatus fuisset, nullus Angelus fuisset à Deo avertus.

(a) Ita cod. Alcan. aliique cum Nicolao; & edit. Romana. Edit. Pat. movet.

3. Præterea. Gratia medium est inter naturam, & gloriam. Sed Angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quod nec etiam creati sunt in gratia, sed primo in natura tantum, postea autem adepti sunt gratiam, & ultimo facti sunt beati.

Sed contra est quod Augustinus dicit XII. de civit. Dei (cap. ix. à med.) *Bonam voluntatem qui fecit in Angelis, nisi ille qui eorum suam voluntate, id est cum amore casto, quo illi adherent, creavit, simul in eis condens naturam, & largiens gratiam?*

Respondeo dicendum, quod quamvis super hoc sint diversæ opiniones, quibusdam dicentibus, quod creati sunt Angeli in naturalibus tantum, alii vero quod sunt creati in gratia; hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dicitur Sanctorum consensus est, quod fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus quod omnia quæ processu temporis per opus divinæ providentiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum qualdam seminales rationes, ut Augustinus dicit VIII. sup. Gen. ad litt. (cap. 111. & Lib. V. cap. xxiii. in princ.) sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem quod gratia gratum faciens hoc modo comparatur ad beatitudinem sicut ratio seminalis in natura ad effectum naturalem. Unde I. Joan. 111. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opinionem Augustini quod statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum; ita statim à principio sunt Angeli creati in gratia.

Ad primum ergo dicendum, quod informatas illa Angeli potest intelligi vel per comparisonem ad formationem gloriæ, & sic præcelsit tempore informatas formationem vel per comparisonem ad formationem gratiæ, & sic non præcelsit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Augustinus tenet (Lib. I. sup. Gen. ad litt. cap. xv.)

Ad secundum dicendum, quod omnia forma inclinat suum subiectum secundum modum naturæ ejus. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est ut liber feratur in ea quæ vult. Et ideo inclinatio gratiæ non imponit necessitatem; sed habens gratiam potest ea non uti, & peccare.

Ad tertium dicendum, quod quamvis gratia sit medium inter naturam, & gloriam ordine naturæ; tamen ordinae temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum

Quæstiones sequentiæ

ter naturam divinam, & naturam corpoream. Sed natura divina est ab æterno, natura autem corporea ex tempore. Ergo natura angelica facta est ante creationem temporis, & post æternitatem.

3. Præterea. Plus distat natura angelica à natura corporali quam una natura corporalis ab alia. Sed una natura corporalis fuit facta ante aliam; unde & sex dies productionis rerum in principio Genesis describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corpoream.

Sed contra est quod dicitur Genes. 1. 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram.* Non autem hoc esset verum, si aliquid creasset ante ea. Ergo Angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

Respondeo dicendum, quod circa hoc invenitur duplex sanctorum Doctorum sententia. Illa tamen probabilior videtur, quod Angeli simul cum creatura corporea sunt creati.

Angeli enim sunt quedam pars universi: non enim constituunt per se unum universum; sed tam ipsi, quam creatura corporea, in constitutionem unius universi conveniunt. Quod apparet ex ordine unius creaturæ ad aliam. Ordo enim rerum ad invicem est bonum universi. Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile quod Deus, cuius perfecta sunt opera, ut dicitur Deut. xxxi. 4. creaturam angelicam seorsum (a) ante alias creaturas creaverit.

Quamvis contrarium non sit reputandum erroneum, præcipue propter sententiam Gregorii Nazianzeni, cuius tanta est in doctrina auctoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam inferre præsumserit, sicut nec Athanasii documentis, ut Hieronymus dicit.

Ad primum ergo dicendum, quod Hieronymus loquitur sententiam Doctorum Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quod Angeli sunt ante mundum corporeum creati.

Ad secundum dicendum, quod Deus non est aliqua pars universi, sed est supra totum universum, præhabens in se eminentiori modo totam universi perfectionem; Angelus autem est pars universi. Unde non est eadem ratio.

Ad tertium dicendum, quod creaturæ corporeæ omnes sunt unum in materia; sed Angeli non conveniunt in materia cum creatura corporea. Unde, creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata; non autem creatis Angelis esset ipsum universum creatum.

Si vero contrarium teneatur; (b) quod

(a) Ita cod. Alan. cum edit. Rom. & Patav. Nicolai cum aliquot codd. ante alias omnes creaturas. (b) Al. quia.

dicitur Genes. 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram*, exponendum est, in principio, id est in Filio, vel in principio temporis, non autem in principio, id est antequam nihil fieret: nisi dicatur, antequam nihil in genere corporali fieret creaturam.

ARTICULUS IV. in 1310

Utrum Angeli sint creati in cælo empyreo.

Infr. quest. c. 11. art. 2. ad 1. & 2. ad 1. & 2.

II. dist. vi. art. 3. corp. & opus. xxv. cap.

XXVII. fin. opus. quæstio.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantiæ incorporeæ non dependet à corpore secundum suum esse, & per consequens neque secundum suum fieri. Ergo Angeli non sunt creati in loco corporeo.

2. Præterea. Augustinus dicit III. super Gen. ad litteram (cap. x. ante med.) quod Angeli fuerunt creati in superiori parte aeris. Non ergo in cælo empyreo.

3. Præterea. Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur Angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conveniret eis in superius cælum ascendere: quod est contra id quod ex persona Angeli peccantis dicitur Ila. xiv. 13. *Ascendat in cælum.*

Sed contra est quod Strabus dicit super illud, *In principio creavit Deus cælum, & terram* (refertur in Glof. ord. super hæc verba). Cælum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est igneum, vel intellectuale, quod non ab ardore, sed à splendore dicitur: quod statim factum Angelis est repletum.

Respondeo dicendum, quod, sicut dicitur est (art. præced.) ex creaturis corporaliibus, & spiritualibus unum universum constituitur. Unde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quod ad creaturam corporealem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali prædicent. Unde convenientis fuit quod Angeli in supremo corpore crearentur, tanquam toti naturæ corporeæ prædicentes, sive id dicatur cælum empyreum, sive qualitercumque nominetur. Unde Isidorus dicit, quod supremum cælum est cælum Angelorum, super illud Deut. x. 14. *Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli.* (refertur ex Glof. ord. super hunc text.)

Ad primum ergo dicendum, quod Angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri: potuissent enim

ARTICULUS I.

311

Utrum Angeli fuerint in sua creatione beati.

II. dist. IV. art. 1. & quodlib. XX. art. 3. corp.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in Lib. de eccl. dog. (cap. LIX.) quod *Angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine perseverant, non natura possident bonum quod habent.* Sunt ergo Angeli creati in beatitudine.

2. Præterea. Natura angelica est nobilior quam corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata, formata, & perfecta; nec inferioritas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, ut Augustinus dicit I. super Genes. ad litteram, cap. xv. parum à princ. Ergo nec naturam angelicam creavit Deus informem, & imperfectam. Sed ejus formatio, & perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruatur Deo. Ergo fuit creata beata.

3. Præterea. Secundum Augustinum IV. super Genes. ad litteram (cap. xxxiv. & V. cap. v.) ea quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt; & sic oportet quod statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus, secundum ejus expositionem, mane fuit cognitio angelica, secundum quam cognoverunt Verbum, & res in Verbo. Ergo statim à principio creationis cognoverunt Verbum, & res in Verbo. Sed Angeli beati sunt per hoc quod Verbum vident. Ergo statim à principio suæ creationis Angeli fuerunt beati.

Sed contra. De ratione beatitudinis est stabilitas, sive confirmatio in bono. Sed Angeli non statim ut creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit. Non ergo Angeli in sua creatione fuerunt beati.

Respondeo dicendum, quod nomine beatitudinis intelligitur ultima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ: & inde est quod naturaliter desideratur, quia unumquodque naturaliter desiderat suam ultimam perfectionem.

Ultima autem perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ est duplex. Una quidem quam possunt assequi virtute suæ naturæ; & hæc quodammodo beatitudo, vel felicitas dicitur. Unde & Aristoteles (X. Ethic. cap. viii.) perfectissimam homini: contemplationem, qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse ultimam hominis felicitatem. Sed super hæc

Deus Angelos ante totam creaturam corpoream creasse, ut multi sancti Doctores tenent. Sed facti sunt in loco corporeo ad ostendendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quod sua virtute (a) corporea contingunt.

Ad secundum dicendum, quod Augustinus forte per supremam partem aeris intelligit supremam partem cæli, cum quo aer quamdam convenientiam habet propter suam subtilitatem, & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus Angelis, sed de illis qui peccaverunt, qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere, quod superiores Angeli habentes virtutem elevatam, & universalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corporeæ creati; alii vero habentes virtutes magis particulares sunt creati in inferioribus corporibus.

Ad tertium dicendum, quod loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ Trinitatis; in quo Angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, ut infra patebit (quest. LXIII. art. 3.)

QUÆSTIO LXII.

De perfectione Angelorum in esse gratiæ, & gloriæ.

in novem articulis divisa.

Consequenter investigandum est, quomodo Angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ: & circa hoc quærentur novem.

Primo, utrum Angeli fuerint in sua creatione beati.

Secundo, utrum indigerint gratia ad hoc quod ad Deum converterentur.

Tertio, utrum fuerint creati in gratia.

Quarto, utrum suam beatitudinem meruerint.

Quinto, utrum statim post meritum beatitudinem adepti fuerint.

Sexto, utrum gratiam, & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium receperint.

Septimo, utrum post consecutionem gloriæ remanserint in eis dilectio, & cognitio naturalis.

Octavo, utrum postmodum potuerint peccare.

Nono, utrum post adeptionem gloriæ potuerint proficere.

(a) Nicolajus corpora.

natura; quia est finis operationis ipsius nature per gratiam adjuncta. Gratia autem non se habet ut finis operationis, quia non est ex operibus, sed ut principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiam dare conveniens fuit.

ARTICULUS IV. 314

Utrum Angelus beatus suam beatitudinem meruerit.

II. dist. v. quest. 11. art. 2. & quodlibet 1x. quest. 1v. art. 3.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod Angelus beatus suam beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorii. Sed nullam difficultatem Angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

2. Præterea. Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit Angelo quod converteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

3. Præterea. Si Angelus beatus beatitudinem suam meruit, aut ergo antequam eam haberet, aut post. Sed non ante, quia, ut multis videtur, ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum; nec etiam post, quia sic etiam modo mereretur, quod videtur esse falsum, quia sic minor Angelus merendo ad superioris Angeli gradum posset pertingere; & non essent stabiles distinctiones graduum gloriæ, quod est inconveniens. Non ergo Angelus beatus suam beatitudinem meruit.

Sed contra. Apoc. xxi. 17. dicitur, quod *mensura Angeli in illa cælesti Hierusalem est mensura hominis*. Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest nisi per meritum. Ergo neque Angelus.

Respondeo dicendum, quod soli Deo beatitudo perfecta est naturalis: quia idem est sibi esse, & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturæ esse beatum non est naturale, sed ultimus finis. Quilibet autem res ad ultimum finem per suam operationem pertingit: quæ quidem operatio in finem duces, vel est factiva finis, quando finis non excedit virtutem ejus quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiva sanitatis; vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem, unde expectatur finis ex dono alterius. Beatitudo autem ultima excedit & naturam angelicam, & humanam, ut ex dictis patet (art. 1. & 2. hujus quest. & art. 4. & 5. quest. xii.) Unde relinquatur quod tam homo, quam Angelus suam beatitudinem meruerint.

Et si quidem Angelus in gratia creatus

fuit, sine qua nullum est meritum, absque difficultate dicere possumus, quod suam beatitudinem meruerit: & similiter si quis diceret, quod qualitercumque gratiam habuerit antequam gloriam. Si vero gratiam non habuit antequam esset beatus, sic oportet dicere, quod beatitudinem absque merito habuit, sicut nos gratiam; quod tamen est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, & est præmium virtutis, ut etiam Philosophus dicit in I. Ethic. (cap. ix. circa princ.) Vel oportet dicere, quod Angeli merentur beatitudinem per ea quæ jam beati operantur in divinis ministeriis, ut alii dixerunt: quod tamen est contra rationem meriti. Nam meritum habet rationem viæ ad finem: ei autem qui jam est in termino, non convenit moveri ad terminum; & sic nullus meretur quod jam habet. Vel oportet dicere, quod unus, & idem actus conversionis in Deum, in quantum est ex libero arbitrio, est meritorius; & in quantum pertingit ad finem, est fructus beati. Sed neque hoc etiam videtur esse conveniens. Quia liberum arbitrium non est sufficiens causa meriti: unde actus non potest esse meritorius, secundum quod est ex libero arbitrio, nisi in quantum est gratia informatus. Non autem simul potest informati gratia imperfecta, quæ est principium merendi, & gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Unde non videtur esse possibile quod simul fruatur, & suam fructuonem mereatur.

Et ideo melius dicendum est, quod gratiam habuit Angelus, antequam esset beatus, per quam beatitudinem meruit. Ad primum ergo dicendum, quod difficultas bene operandi non est in Angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimento naturalis virtutis, sed ex hoc quod opus aliquod bonum est supra virtutem nature.

Ad secundum dicendum, quod conversione naturali Angelus non meruit beatitudinem, sed conversione caritatis, quæ est per gratiam.

Ad tertium patet responsio ex dictis.

ARTICULUS V. 315

Utrum Angelus statim post unum actum meriti beatitudinem habuerit.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod Angelus non statim post unum actum meritorium beatitudinem habuerit. Difficilis enim est homini bene operari quod Angelo. Sed homo non præmiatur statim post unum actum. Ergo neque Angelus.

2. Præterea. Angelus statim in principio suæ creationis, & in instanti actum aliquem habere potuit, cum etiam corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis inven-

incipiant; & si motus corporis in instanti esse posset, sicut opera intellectus, & voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum haberent. Si ergo Angelus per unum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorum beatitudo non retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

3. Præterea. Inter multum, distantia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis Angelorum multum distat a statu nature eorum: medium autem inter utrumque est meritum. Oportuit igitur quod per multa media Angelus ad beatitudinem perveniret.

Sed contra. Anima hominis, & Angelus similiter ad beatitudinem ordinantur: unde Sanctis promittitur æqualitas Angelorum. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statim beatitudinem consequitur, nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & Angelus. Sed statim in primo actu caritatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquid impedimentum, statim ad beatitudinem pervenit per solum unum actum meritorium.

Respondeo dicendum, quod Angelus post primum actum caritatis, quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit.

Cujus ratio est, quia gratia perficit naturam secundum modum nature, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum ejus. Est autem hoc proprium nature angelicæ quod naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est (art. 1. hujus quest. & quest. lviij. art. 3. & 4.) Sicut autem ex sua natura Angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam: & ita statim post meritum in Angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autem beatitudinis non solum in Angelo, sed etiam in homine esse potest per unicum actum: quia quolibet actu caritate informato homo beatitudinem meretur. Unde relinquatur quod statim post unum actum caritate informatum Angelus beatus fuit.

Ad primum ergo dicendum, quod homo secundum suam naturam non statim natus est ultimam perfectionem adipisci, sicut Angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quam Angelo.

Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus rerum corporalium. Unde instantia diversa in his quæ ad Angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis qui est fru-

S. Th. Op. Tom. 1.

tio, cum unus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummata. Unde relinquatur quod oportet diversa instantia accipi, in quorum uno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

Ad tertium dicendum, quod de natura Angeli est quod statim suam perfectionem consequatur, ad quam ordinatur: & ideo non requiritur nisi unus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest, quia secundum ipsum Angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICULUS VI. 316

Utrum Angeli sint consecuti gratiam, & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod Angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

2. Præterea. Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus quam natura, quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operibus, ut dicitur Rom. xi. Multo igitur minus quantitas gratiæ in Angelis est secundum quantitatem naturalium.

3. Præterea. Homo, & Angelus pariter ordinantur ad beatitudinem, vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec Angelo.

Sed contra est quod Magister dicit l. iij. distinct. II. Sentent. quod *Angeli qui natura magis subtilis, & sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam majoribus gratiæ muneribus præditi sunt.*

Respondeo dicendum, quod rationabile est quod secundum gradum naturalium Angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis.

Cujus quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diversos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo ad gratiam, & beatitudinem consequendam; ita etiam gradus nature angelicæ ad diversos gradus gratiæ, & gloriæ ordinari videntur; ut puta, si ædificator lapides polit ad construendam domum, ex hoc ipso quod aliquos pulchrios, & decentius apparat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur quod Deus Angelos quos altioris nature fecit, ad majora gratiarum dona, & ampliores beatitudinem ordinaverit.

Q. 2

Se

Secundo apparet idem ex parte ipsius Angeli: non enim Angelus est compositus ex diversis naturis, ut inclinatio unius naturæ impediatur alterius impediatur, aut retardet, sicut in homine accidit, in quo motus intellectivæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitivæ. Quando autem non est aliquid quod retardet, aut impediatur, natura in id secundum totam suam virtutem movetur. Et ideo rationabile est quod Angeli qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius, & efficacius ad Deum sint conversi. Hoc autem etiam in hominibus contingit: quia secundum intentionem conversionis in Deum datur major gratia, & gloria. Unde videtur quod Angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia, & gloria.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiam & natura Angeli: & sicut naturam, Dei voluntas ordinavit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

Ad secundum dicendum, quod actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa; sed natura est immediate à Deo. Unde magis videtur quod gratia detur secundum gradum naturæ quam ex operibus.

Ad tertium dicendum, quod diversitas naturalium aliter est in Angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est (a) propter formam, sed differentia secundum numerum est propter materiam. In homine etiam est aliquid quod potest impedire, vel retardare motum intellectivæ naturæ, non autem in Angelis. Unde non est eadem ratio de utroque.

ARTICULUS VII. 317

Utrum in Angelis beatis remaneat cognitio, & dilectio naturalis.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod in Angelis beatis non remaneat cognitio, & dilectio naturalis. Quia, ut dicitur I. Cor. xii. 10. cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio, & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis, & dilectionis beatæ. Ergo, adveniente beatitudine, naturalis cognitio, & dilectio cessat.

2. Præterea. Ubi unum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in Angelis beatis cognitio, & dilectio gloriæ. Superfluum ergo esset quod remaneret in eis cognitio, & dilectio naturalis.

3. Præterea. Eadem potentia non habet

(a) Ita m. ff. plurimi, & editi omnes quos vidimus, Cod. Alcan. editio Rom. aliter propter finem.

simul duos actus, sicut nec una linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed Angeli beati sunt semper in actu cognitionis, & dilectionis beatæ: felicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, ut dicitur in I. Ethic. cap. viii. Ergo numquam in Angelis potest esse cognitio, & dilectio naturalis.

Sed contra. Quamdiu manet natura aliqua, manet operatio ejus. Sed beatitudo non tollit naturam, cum sit perfectio ejus. Ergo non tollit naturalem cognitionem, & dilectionem.

Respondendo dicendum, quod in Angelis beatis remanet cognitio, & dilectio naturalis: sicut enim se habent principia operationum ad invicem, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autem quod natura ad beatitudinem comparatur sicut primum ad secundum, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet salvari primum in secundo. Unde oportet quod natura salvetur in beatitudine: & similiter oportet quod in actu beatitudinis salvetur actus naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod perfectio adveniens tollit imperfectionem sibi oppositam. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed subternitur perfectioni formæ: & non tollitur potentia per formam, sed tollitur privatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ: nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diversa media, sicut simul potest aliquid cognosci per medium probabile, & demonstrativum. Et similiter potest Angelus simul Deum cognoscere per essentiam Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ, & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

Ad secundum dicendum, quod ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt; sed ad hoc quod sint, præexistunt ea quæ sunt naturæ, quia nulla beatitudo esset per se subsistens nisi beatitudo increata.

Ad tertium dicendum, quod duæ operationes non possunt esse simul unius potentia, nisi una ad aliam ordinetur. Cognitio autem, & dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem, & dilectionem gloriæ. Unde nihil prohibet in Angelo esse & cognitionem, & dilectionem naturalem, & cognitionem, & dilectionem gloriæ.

AR-

ARTICULUS VIII. 318

Utrum Angelus beatus peccare possit.

Id est, v. l. q. 1. art. 1. & art. 2. cor. & dist. xxii. quest. 1. art. 1. ad 1. & Job. 1v.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod Angelus beatus peccare possit. Beatitudo enim non tollit naturam, ut dictum est (art. præc.) Sed de ratione naturæ creatæ est quod possit deficere. Ergo Angelus beatus potest peccare.

2. Præterea. Potestates rationales sunt ad opposita, ut Philosophus dicit IV. Metaph. (text. 3.) Sed voluntas Angeli beati non definit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum, & malum.

3. Præterea. Ad libertatem arbitrii pertinet quod homo possit eligere bonum, & malum. Sed libertas arbitrii non minuitur in Angelis beatis. Ergo possunt peccare.

Sed contra est quod Augustinus dicit XI. super Genes. ad litt. (cap. viii.) quod illa natura quæ peccare non potest, in sanctis Angelis est. Ergo sancti Angeli peccare non possunt.

Respondendo dicendum, quod Angeli beati peccare non possunt.

Cujus ratio est, quia eorum beatitudo in hoc consistit quod per essentiam Deum vident. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Unde hoc modo se habet Angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicumque non videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem quod aliquis quicumque velit, vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quod velit divertere à bono, in quantum hujusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle, vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens, vel agens non potest peccare. Unde Angelus beatus nullo modo peccare potest.

Ad primum ergo dicendum, quod bonum creatum in se consideratum deficere potest; sed ex conjunctione perfecta ad bonum increatum, qualis est conjunctio beatitudinis, adipiscitur quod peccare non possit, ratione jam dicta (in corpore art.)

Ad secundum dicendum, quod virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quæ non ordinantur naturaliter; sed quantum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, non se habent ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis; & similiter voluntas non potest non adherere bono, in quantum est bonum, quia in bono non potest esse malum.

(a) Ita m. ff. plurimi, & editi omnes quos vidimus, Cod. Alcan. ad omnia diriguntur in quodcumque oppositorum eligat.

num naturaliter ordinatur, sicut in suum obiectum. Voluntas igitur in Angelis se habet ad opposita, quantum ad multa facienda, vel non facienda; sed quantum ad ipsum Deum, quem vident esse ipsam essentiam bonitatis, non se habent ad opposita; sed quantum ipsum (a) ad omnia diriguntur, quodcumque oppositorum eligant, quod sine peccato est.

Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium sic se habet ad eligendum ea quæ sunt ad finem, sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum est autem quod ad virtutem intellectus pertinet ut in diversis conclusiones procedere possit secundum principia data; sed quod in aliquam conclusionem procedat, prætermittendo ordinem principiorum, hoc est ex defectu ipsius. Unde quod liberum arbitrium diversa eligere possit, servato ordine finis, hoc pertinet ad perfectionem libertatis ejus; sed quod eligat aliquid divertendo ad ordine finis, quod est peccare, hoc pertinet ad defectum libertatis. Unde major libertas arbitrii est in Angelis, qui peccare non possunt, quam in nobis, qui peccare possumus.

ARTICULUS IX. 319

Utrum Angeli beati in beatitudine possint proficere.

Ad nonum sic proceditur. Videtur quod Angeli beati in beatitudine proficere possint. Caritas enim est principium merendi. Sed in Angelis est perfecta caritas. Ergo Angeli beati possunt mereri. Crescente autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo Angeli beati in beatitudine proficere possunt.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. I. de doct. Christ. (cap. xxxii. in princ.) quod Deus utitur nobis ad nostram utilitatem, & ad suam bonitatem, & similiter Angelis, quibus utitur in ministeriis spiritualibus, cum sint administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capinus salutis, ut dicitur Heb. 1. 14. Non autem hoc esset ad eorum utilitatem, si per hoc non mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo quod Angeli beati & mereri, & in beatitudine proficere possunt.

3. Præterea. Ad imperfectionem pertinet quod ille qui non est in summo, non possit proficere. Sed Angeli non sunt in summo. Si ergo ad majus proficere non possunt, videtur quod in eis sit imperfectio, & defectus: quod est inconveniens.

Sed contra est quod mereri, & proficere pertinent ad statum viæ. Sed Angeli non sunt in via.

(a) Ita m. ff. plurimi, & editi omnes quos vidimus, Cod. Alcan. ad omnia diriguntur in quodcumque oppositorum eligat.

viatores, sed comprehensores. Ergo Angeli beati non possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

Respondeo dicendum, quod in unoquoque motu motoris intentio fertur in aliquid determinatum, ad quod mobile perducere intendit. Intentio enim est de fine, cui repugnat infinitum. Manifestum est autem quod, cum creatura rationalis per suam virtutem consequi non possit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, ut ex superioribus patet (art. 1. hujus quæst.) indiget ut ad beatitudinem à Deo moveatur. Oportet igitur quod sit aliquid determinatum, ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur sicut in ultimum finem. Et hoc quidem determinatum non potest esse in divina visione quantum ad ipsum quod videtur, quia summa veritas ab omnibus beatis secundum diversos gradus conspicitur; sed quantum ad modum visionis præfigitur diversimode terminus ex intentione dirigentis in finem. Non enim possibile est quod sicut rationalis creatura perducitur ad videndum summam essentiam, ita perducatur ad summum modum visionis, qui est comprehensio: hic enim modus soli Deo competere potest, ut ex supra dictis patet (quæst. xxi. art. 7. & quæst. xiv. art. 3.) Sed cum infinita efficacia requiratur ad Deum comprehendendum, creaturæ vero efficacia in videndo non possit esse nisi finita; ab infinito autem finito quodlibet infinitis gradibus distat; multis modis contingit creaturam rationalem intelligere Deum, (a) ut clarius, & minus clare. Et sicut beatitudo consistit in ipsa visione, ita gradus beatitudinis in certo modo visionis. Sic igitur unaquæque creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, ut etiam ad determinatum gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei.

Unde, confecturo illo gradu, ad altiorém transire non potest. Ad primum ergo dicendum, quod mereri est ejus quod movetur ad finem. Movetur autem ad finem creatura rationalis non solum patiēdo, sed etiam operando. Et si quidem finis ille subit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicitur acquisitiva illius finis, sicut homo meditando, acquirit scientiam. Si vero finis non sit in potestate ejus, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis. Et autem quod est in ultimo termino, non convenit moveri, sed mutatum esse. Unde caritatis imperfectæ, quæ est via, est mereri; caritatis autem perfectæ non est mereri, sed potius premio frui. Sicut & in habitibus acquisitis operatio præcedens habitum est acquisitiva habitus; quæ vero est ex habitu jam acquisito, est operatio jam per-

(a) Nicolaius vel clarius, vel minus clare.

fecta cum delectatione. Et similiter actus caritatis perfectæ non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione premii.

Ad secundum dicendum, quod aliquid dicitur utile dupliciter. Uno modo sicut quod est in via ad finem; & sic utile est meritum beatitudinis. Alio modo sicut pars est utilis ad totum; ut paries ad domum; & hoc modo ministeria Angelorum sunt utilia Angelis beatis, in quantum sunt quedam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, in quantum est perfectum.

Ad tertium dicendum, quod licet Angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in ultimo quantum ad se ipsum secundum prædestinationem divinam. Potest tamen augeri Angelorum gaudium de salute eorum qui per ipsorum ministerium salvantur, secundum illud Lucæ xv. 10. Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore penitentem agente. Sed hoc gaudium ad premium accidentale pertinet; quod quidem augeri potest usque ad diem iudicii. Unde quidam dicunt, quod quantum ad premium accidentale etiam mereri possunt. Sed melius est ut dicatur, quod nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator, & comprehensor, ut Christus, qui solus fuit viator, & comprehensor. Prædictum enim gaudium magis acquiritur ex virtute beatitudinis quam illud mereatur.

QUÆSTIO LXIII.

De Angelorum malitia quoad culpam.

Et de considerandum est, quomodo Angeli facti sunt mali: & primo quantum ad malum culpæ; secundo quantum ad malum pænæ.

Circa primum quaeruntur novem. Primo, utrum malum culpæ in Angelis esse possit. Secundo, cujusmodi peccata in eis esse possint. Tertio, quid appetendo Angelus peccavit. Quarto, supposito quod aliqui peccato prope voluntatis facti sunt mali, utrum aliqui naturaliter sint mali. Quinto, supposito quod non, utrum aliqui eorum in primo instanti suæ creationis potuerunt esse mali per actum propriæ voluntatis. Sexto, supposito quod non, utrum aliqua motu fuerint inter creationem, & lapsum. Septimo, utrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes Angelos summus. Octavo, utrum peccatum primi Angeli fuerit aliis aliqua causa peccandi. Nonno, utrum tot ceciderint, quot remanserunt.

Angelo ministerioque AR.

ARTICULUS I.

Utrum malum culpæ possit esse in Angelis. 2. quæst. lxxxix. art. 4. & 11. dist. lxxv. quæst. 1. art. 1. & Ill. contr. cap. cviii. cix. & cx. & opus. xv. cap. xviii. mod. & xix.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod malum culpæ in Angelis esse non possit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in his quæ sunt in potentia, ut dicitur in IX. Metaph. (text. 19.) subiectum enim privationis est ens in potentia. Sed Angeli, cum sine formâ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

Præterea. Angeli sunt digniores quam corpora caelestia. Sed in corporibus caelestibus non potest esse malum, ut Philosophi dicunt. Ergo neque in Angelis.

Præterea. Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est Angelis quod moveatur motu dilectionis in Deum. Ergo ab eis removeri non potest. Sed diligendo Deum non peccant. Ergo Angeli peccare non possunt.

Præterea. Appetitus non est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in Angelis non potest esse apparet bonum, quod non sit verum bonum: quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo Angeli non possunt appetere nisi id quod est vere bonum. Sed nullus appetendo id quod est vere bonum, peccat. Ergo Angelus appetendo non peccat.

Sed contra est quod dicitur Job. iv. 18. In Angelis suis reperit pravitatem.

Respondeo dicendum, quod tam Angelus, quam quæcumque creatura rationalis, si in sua natura consideretur, potest peccare. Et culcumque creaturæ hoc convenit ut peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cujus ratio est, quia peccare nihil est aliud quam declinare à rectitudine actus, quam debet habere, sive accipitur peccatum in naturalibus, sive in artificialibus, sive in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare non contingit cujus regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nunquam posset artifex nisi recte lignum incidere, sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam, & non rectam. Divina autem voluntas sola est regula sui actus, quia non ad superiorem finem ordinatur; omnis autem voluntas cujuslibet creaturæ rectitudi-

nem in suo actu non habet, nisi secundum quod regulatur à voluntate divina, ad quam pertinet ultimus finis; sicut quælibet voluntas inferioris debet regulari secundum voluntatem ducis exercitus. Sic igitur in sola voluntate divina peccatum esse non potest; in quælibet autem voluntate creaturæ potest esse peccatum: secundum conditionem suæ naturæ.

Ad primum ergo dicendum, quod in Angelis non est potentia ad esse naturale; est tamen in eis potentia secundum intellectivam partem ad hoc quod convertatur in hoc, vel in illud; & quantum ad hoc potest in eis esse malum.

Ad secundum dicendum, quod corpora caelestia non habent operationem nisi naturalem; & ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum, ita nec inactione naturalium eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in Angelis est actio liberi arbitrii, secundum quam contingit in eis esse malum.

Ad tertium dicendum, quod naturale est Angelo quod convertatur motu dilectionis in Deum, secundum quod est principium naturalis esse; sed quod convertatur in ipsum, secundum quod est objectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito, à quo averti potuit peccando.

Ad quartum dicendum, quod peccatum mortale in actu liberi arbitrii contingit esse dupliciter. Uno modo ex hoc quod aliquid malum eligatur, sicut homo peccat eligendo adulterium, quod secundum se est malum, & tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia, vel errore: alioquin id quod est malum, non eligeretur ut bonum. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationem inordinati actus, quasi aliquid bonum ad nunc agendum propter inclinationem passionis, aut habitus, etiam si in universali non erret, sed veram de hoc sententiam teneat. Hoc autem modo in Angelis peccatum esse non potuit: quia nec in Angelis sunt passionis, quibus ratio, aut intellectus ligetur, ut ex supra dictis patet (quæst. 1. art. 4.) nec iterum primum peccatum habitus præcedere potuit ad peccatum inclinans. Alio modo contingit peccare per liberum arbitrium, eligendo aliquid quod secundum se est bonum, sed non cum ordine debite mensuræ, aut regulæ; ita quod defectus inducens peccatum sit solum ex parte electionis, quæ non habet debitum ordinem nisi ex parte rei electæ, sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinem ab Ecclesia institutum. Et hujusmodi peccatum non præcipit ignorantiam, sed absentiam solum considerationis eorum quæ considerari debent.